

Ставлення загальноросійських і національних партій до Гетьманату П. Скоропадського

Прихід до влади П. Скоропадського в наслідок державного перевороту 29 квітня 1918 р. був неоднозначно сприйнятий діючими в Україні політичними силами та партіями. Відповідь на питання співпрацювати з новою владою чи боротися проти неї розколола суспільство на протилежні табори. Значна частина українського політикуму поставилася негативно до гетьманського перевороту, відмовившись від співпраці з новою владою.

По-різному сприйняли державний переворот загальноросійські та національні партії, які функціонували на терені України напередодні гетьманського перевороту й були широко представлені в міських думах, земських установах, радах робітничих і селянських депутатів, профспілках, різних культурно-просвітницьких і технічних організаціях. Деякі з них мали значний вплив в Україні, тому стабільність гетьманського режиму не в останню чергу залежала й від їхнього ставлення до нього.

П. Скоропадський особисто був зацікавлений у широкому залученні до урядово-державницької роботи насамперед партії кадетів, безсумнівно, однієї з найвпливовіших загальноросійських партій в Україні із значним професійним та інтелектуальним потенціалом. У нових політичних умовах партія була поставлена перед складним принциповим вибором — у разі прийняття пропозиції гетьмана стати урядовою партією необхідно було відмовитися (принаймні формально або тимчасово) від одного з головних постулатів партії: “єдиної неподільної Росії”.

8–11 травня 1918 р. у Києві відбувся з’їзд кадетської партії, на якому були представлені делегати від усіх губерній України. Присутні визнали відокремлення України від Росії як неминучий вихід перед загрозою анархії й загибелі, водночас принципово не відмовившись від ідеалу “єдиної і неподільної Росії”. Резолюція з’їзду визнала необхідною участь партії в держав-

ницькій роботі та вважала можливим персональний вступ своїх членів до гетьманських урядів. Разом із тим, партійний форум ухвалив і ряд вимог, які зобов'язані були враховувати міністри-кадети. Серед них найважливішими були наступні: російській мові надати права державної нарівні з українською; в основу відновлення зруйнованого господарства покласти тверду адміністративну владу; скасування 8-годинного робочого дня та обмеження у правах робітничих організацій¹.

З'їзд затвердив також положення “Про тимчасове управління партії Народної Свободи на Україні”, згідно з яким загальне керівництво партійними справами належало з'їздові, виконавчим органом стала нова управлінська структура — Головний комітет для управління партійними справами в Україні. Поява нового керівного органу пояснювалася потребою мати зовнішньо незалежний від загальноросійського орган, з огляду на те, що німці вимагали від українського уряду проведення самостійної державної політики, а тому наявність у ньому міністрів, що отримували б вказівки від закордонного ЦК була неможливою. Разом із тим делегати не могли повністю відмовитися від впливу ЦК, тому було вирішено до складу Головного комітету ввести всіх членів ЦК і членів Державної Думи всіх скликань².

Реакція центру на подібні рішення була негативною — конференція партії в Москві (13–15 травня 1918 р.) засудила дії київських кадетів і прийняла рішення скликати на 24 червня засідання ЦК і запросити на нього Український Головний комітет. Отримавши таке повідомлення, останній змушений був виправдовуватися і пояснювати ЦК, що кадети України визнали її самостійність лише як сумний неминучий факт, шкідливий для всієї Росії і України. Разом із тим з'єднання України з більшовицькою Росією вони розцінювали як крок, який призвів би до загибелі³.

¹ Свобода России (Москва). — 1918. — 21 мая.

² Там само.

³ Там само.

Рішення місцевих кадетів щодо співробітництва з гетьманом, ухвалене всупереч рішенням ЦК партії, можна розцінити не як принципове визнання влади гетьмана, а лише як суто тактичний крок у конкретних політичних умовах — партійні осередки діяли на терені України і тому повинні були пристосуватися до реалій життя, бо в разі невизнання нової влади партії необхідно було йти в підпілля, а це абсолютно було неприродним для її членів, які до революції звикли займати різні громадські та адміністративні посади і мати суттєвий вплив на їхню діяльність. Не останню роль у прийнятті такого рішення відіграв й той факт, що гетьманська держава розглядалася кадетами, насамперед, як найменше зло у порівнянні з більшовицькою Росією, а не як держава, засади політичного режиму якої повністю поділялися та підтримувалися партією. Ця обставина у подальших подіях буде мати вирішальне значення, бо далеко не всі заходи особисто гетьмана та його урядів будуть одностайно позитивно сприйматися партією.

Абсолютно негативно оцінили гетьманський переворот загальноросійські соціалістичні партії. Всеукраїнський комітет партії меншовиків направив до місцевих організацій директиву про неприпустимість служби членів партії в урядових органах⁴.

Трудова народно-соціалістична партія, яка мала своїх представників у міських думах і радах робітничих депутатів великих міст України, заявила, що вона є республіканською партією й не визнає переворот, який веде до самодержавства. Народні соціалісти засудили нову владу й за те, що вона, спираючись на іноземну силу, вирішувала питання самостійності України й визначення засад земельної реформи без Установчих зборів. Партія виступила з вимогою негайного проведення нових виборів до Установчих зборів на основі чотирьохчленної формули. До того, на переконання її лідерів, жодні органи влади не мали повноважень для проведення політичних і економічних реформ у країні. Загальну позицію партії визначила постанова, в якій,

⁴ Киевская мысль (Киев). — 1918. — 21 мая.

зокрема, наголошувалося: “партія стоїть на точці зору необхідності федеративного устрою Росії, в самостійності України бачить її гибель і всі сили докладе до того, щоб домогтися федеративного зв’язку України з рештою Росії”⁵.

Партійна конференція, яка пройшла на початку червня 1918 р. у Києві, ухвалила резолюцію про тактику партії, де зазначалася неможливість заняття її членами відповідальних політичних посад⁶. Водночас, окремі члени партії, в тому числі й член ЦК ТНСП Марголін, зайняли відмінну від загальнопартійної позицію. Зокрема, вони виступали за самостійність України, припускали можливість входження членів партії до уряду й до складу міністерських апаратів. Не отримавши підтримки з боку більшості делегатів конференції, члени опозиції Марголін і Спико заявили про свій вихід із лав партії. Однак, відмовившись співпрацювати з гетьманською владою, партія не перейшла на нелегальне становище, її представники продовжували роботу в профспілках, робітничих клубах, земствах тощо.

Ставлення влади до загальноросійських партій більшовиків, есерів та анархістів зумовило їхнє ставлення до неї. Ці партії опинилися фактично поза законом — спеціальними циркулярами міністерство внутрішніх справ доводило до відома гетьманської адміністрації на місцях про необхідність вжиття “найсерйозніших заходів” до членів зазначених партій⁷. Ці партії перейшли на нелегальне становище та розгорнули підготовку щодо загального повстання проти гетьмана.

19-20 квітня 1918 р. на партійній нараді в Таганрозі обговорювалося питання про необхідність об’єднання більшовицьких організацій у загальноукраїнському масштабі. З цієї метою було створено Організаційне бюро для скликання I з’їзду партійних організацій України на чолі з М. Скрипником. До його

⁵ Сьпиченко А. Деятельность Трудовой народно-социалистической партии в Украине в период открытого противостояния большевикам // Гуржийські читання: Збірник наукових праць. — Черкаси, 2009. — С. 413.

⁶ Киевская мысль (Киев). — 1918. — 12 июня.

⁷ ЦДАВО України. — Ф. 1216. — Оп. 1. — Спр. 109. — Арк. 1-2.

складу входили також А. Бубнов, Я. Гамарник, В. Затонський, С. Косіор, І. Крейсберг та ін. Органом Оргбюро став журнал “Коммунист”. Бюро працювало в Москві під безпосереднім керівництвом ЦК РКП(б). Силами його членів на територію України для підпільних більшовицьких організацій пересилалися газети “Правда”, “Беднота”, “Красная Армия” та ін.

26 травня 1918 р. у Києві нелегально відбулася Всеукраїнська нарада підпільних більшовицьких організацій, скликана за ініціативою Київського комітету РКП(б). На нараді були представлені більшовицькі організації Києва, Харкова, Катеринослава, Чернігова, Богуслава, Кременчука, Прилук та ін. Учасники наради розглянули й питання тактики в умовах гетьманського режиму. Було вирішено розгорнути активну агітаційно-пропагандистську роботу в масах. З цією метою запропоновано було вжити заходів щодо випуску легального органу, а в разі неможливості — до випуску листівок і нелегальних газет.

Для керівництва діяльністю нелегальних більшовицьких організацій учасники наради обрали Тимчасовий Всеукраїнський партійний комітет. Завданням комітету було створення на місцях підпільних партійних осередків й територіальних центрів, розгортання агітаційно-пропагандистської та організаційної роботи серед селянських і робітничих мас України, випуск друкованих видань партії (листівок і нелегальних газет), а також підготовка І з’їзду КП(б)У.

Свої дії Тимчасовий комітет координував із Організаційним бюро по скликанню першого з’їзду КП(б)У. 8 червня Оргбюро заслухало інформацію представника комітету. Члени та представники комітету відвідували підпільні більшовицькі організації, інформували їх про стан справ та діяльність Оргбюро. Було проведено два нелегальних засідання комітету, на яких обговорювалося питання поліпшення партійної роботи в підпіллі та підготовки до з’їзду більшовиків України в Москві. На початку червня 1918 р. Оргбюро офіційно визнало себе закордонним представником підпільних партійних організацій більшовиків в Україні.

5-12 липня 1918 р. у Москві відбувся І з'їзд Комуністичної партії (більшовиків) України, який проголосив утворення партії на правах обласної організації єдиної Російської Комуністичної партії (більшовиків), тобто КП(б)У мала цілком підпорядковуватися ЦК РКП(б).

З'їзд ухвалив низку постанов, в яких визначалися основні напрями діяльності партії в умовах Гетьманату. Так, у резолюції “Про поточний момент” зазначалося, що в Україні проти коаліції контрреволюції, яка об'єднувала німецький імперіалізм, російських та українських поміщиків і буржуазію, українські буржуазні та дрібнобуржуазні партії, під керівництвом комуністів розгортається боротьба робітничого класу в союзі з селянством. Перед комуністами України головним завданням висувалася організація збройного повстання “робітничо-селянських мас проти їхніх гнобителів”. У документі підкреслювалося, що повстання має носити не національний, а класовий характер, його метою проголошувалося повалення гетьманського режиму і відновлення влади рад як диктатури робітників за підтримкою біднішого селянства України.

При обговоренні питання “Про збройне повстання” між делегатами з'їзду розгорнулася дискусія — частина з них вважала, що його успіх можливий лише за умов допомоги радянської Росії, інша — вважала, що народні маси України вже готові до повстання і його можна розпочинати негайно. Перебіг дискусії показав, що в питанні організації повстання принципових розбіжностей не було — всі підтримували цю ідею, різниця полягала тільки в термінах і тактиці підготовки. Після обговорення була ухвалена відповідна резолюція, яка передбачала необхідність ретельної підготовки повстання. Зокрема, агітаційно-пропагандистська робота, створення мережі військово-революційних комітетів і Центрального військово-революційного комітету⁸.

⁸ Первый съезд Коммунистической партии (большевиков) Украины, 5–12 июля 1918 года: Протоколы. — К., 1988. — С. 25.

Згідно з постановою з'їзду “Про збройне повстання” для керівництва підготовчою роботою щодо організації повстання ЦК КП(б)У утворив Всеукраїнський центральний військово-революційний комітет (ВЦВРК) на чолі з А. Бубновим. Комітет перебував за межами України поблизу її кордонів — на території Курської губернії РРФСР. ВЦВРК займався створенням нелегальних ревкомів, повстансько-партизанських загонів, організації фінансової та військово-технічної допомоги їм. Значна увага приділялася агітаційно-пропагандистській роботі — під його керівництвом видавалися листівки, звернення, які потім поширювалися серед робітників, селян і солдатів австро-німецької армії. ВЦВРК також сприяв утворенню відповідно з рішенням з'їзду нелегальних обласних партійних комітетів КП(б)У — Київського, Донецько-Криворізького, Одеського. Загалом до осені 1918 р. в Україні існувало понад 200 підпільних комуністичних організацій⁹.

Активну нелегальну діяльність проти гетьманської адміністрації розгорнули й загальноросійські організації есерів і анархістів. Підтвердженням цього є багаточисельні документи — доповіді Департаменту Державної Варти про внутрішнє становище в Україні. Майже у кожній щотижневій доповіді містяться відомості щодо їхньої підіривної та терористичної діяльності. Так, відзначалося, що в Україні партія соціалістів-революціонерів у повній єдності з більшовиками та анархістами проводить “сильну приступну” агітацію, метою якої є збурення селян проти влади; терористичні акти; терор проти німецьких військ, у разі, якщо вони стануть на бік влади; загальний заклик до скинення гетьманської влади та відновлення соціалізму в Україні.

Особливо наголошувалося у повідомленнях на тому, що партія есерів посилено закликає у своїх відозвах селян до організації союзів, переховуванню зброї для майбутнього загального повстання проти гетьмана і гетьманських військ, поширює

⁹ Великая Октябрьская социалистическая революция и гражданская война на Украине (1917–1920). — К., 1987. — С. 334.

пропаганду серед німецьких і австрійських військ. Повідомлялось також, що з Росії в Україну постійно переправлялися агітатори, метою яких було підняти повстання проти німців у Київській, Полтавській і Чернігівській губерніях. Проводилася агітація й серед робітників, яких закликали до організації загального страйку на залізничних дорогах і підприємствах, який мав влитися у загальне антигетьманське повстання¹⁰.

Поряд із організацією повстанських загонів і підбуренням селян до виступів проти влади російські есери одним із основних методів боротьби вважали індивідуальний терор проти представників гетьманської адміністрації в центрі і на місцях. Щодо підготовки терористичних актів також постійно інформувалося міністерство внутрішніх справ, при цьому підкреслювалося, що основні директиви щодо їх проведення надходять з Москви. Попереджалося про підготовку замаху на життя гетьмана П. Скоропадського та Мірбаха¹¹.

За ініціативою лівих російських есерів була створена терористична організація “Чорна сотня”. Її бойовик Б. Донської 30 липня 1918 р. смертельно поранив головнокомандуючого німецькими військами в Україні генерала Г. фон Ейхорна та його ад’ютанта капітана фон Дрекслера. На допиті затриманий терорист повідомив, що для замаху на Ейхорна його направили з Москви, а крім того, підтвердив дані щодо підготовки замаху на Скоропадського, німецького генерала Гренера, посла Німеччини в Україні фон Мумма.

З встановленням влади гетьмана в Україні активно розгорнули свою діяльність і російські партії й організації монархічного напрямку, більшість членів яких тікали з території більшовицької Росії і оселялися в Києві та інших великих українських містах. Поступово їхніми зусиллями в Україні відновилися та оформилися такі праворадикальні організації як “Союз відродження Росії”, “Національний центр”, “Союз Державного

¹⁰ ЦДАВО України. — Ф. 1216. — Оп. 2. — Спр. 1. — Арк. 11, 19 зв.–20, 31–32, 33 зв.

¹¹ Там само. — Арк. 8, 25, 38.

Об'єднання Росії”, “Монархічний блок”, “Нарада членів закордонних палат”, “Російський союз”, “Рада державного об'єднання Росії”, “Клуб російських націоналістів” (існував у Києві з 1906 р.), товариство “Русь”, “Позапартійний блок російських виборців” та ін. Не дивлячись на те, що вони мали бути вдячними гетьманській владі та особисто гетьману за притулок, ці організації, стоячи на принципі неподільності Росії, звичайно принципово не могли визнати появу, нехай і напівмонархічної, однак незалежної, України. Але зовні вони змушені були виявляти лояльність до Української Держави і дотримувалися певного “нейтралітету”, водночас накопичуючи сили та чекаючи слушного моменту розпочати відкриту боротьбу проти неї.

Активізація їхньої діяльності припадає на жовтень-листопад 1918 р., коли було вже зрозуміло, що Німеччина програє війну. Вони тісно співробітничали з головною ударною силою білих — Добровольчою армією, що дислокувалася на Північному Кавказі, готуючись до боротьби проти більшовиків і нових національних незалежних держав. Біле підпілля збирало інформацію про Україну в інтересах Добровольчої армії, розгортало антиурядову агітацію, формувало збройні загони для відкритого виступу проти гетьмана. Підпільні організації мали свою агентуру навіть серед вищих державних кіл Гетьманату. Відомо, що ряд вищих сановників, представники генералітету, офіцери особистого конвою П. Скоропадського надсилали в Добровольчу армію запевнення у лояльності до “російської ідеї”, вступали в контакти з пропозицією своїх послуг щодо організації державного перевороту¹². Роботу білого підпілля полегшувала наявність в Україні (особливо у Києві та Одесі) добре скоординованих та озброєних організацій російських націоналістів (“чорносотенців”), які виникли ще до 1917 р.

На терені Української Держави працював цілий ряд політичних представників російської еліти (П. Мілюков, В. Пуришке-

¹² Деникин А.И. Гетьманство и Директория на Украине // Революция на Украине по мемуарам белых. — М.–Л.: Госиздат, 1930. — С. 148.

вич, В. Шульгін, П. Рябушинський та ін.), які були вороже налаштовані проти самої ідеї української державності. Так, лідер російських кадетів П. Мілюков цинічно заявив, що чим довше в Україні буде панувати безладдя, тим легше буде її знов прилучити до Росії¹³. 1 серпня 1918 р. посол Австрії в Україні граф Й. Форгач повідомляв до Відня, що представники російської монархічної еміграції в Києві, посилаючись на домовленість з центральними державами намагаються налагодити стосунки з німецькими військовими і політичними представниками з тим, щоб дістати їх підтримку у здійсненні своїх планів повалення існуючого ладу і відновлення монархії в Росії¹⁴.

Ще у листопаді 1917 р. у Києві виникла конспіративна організація “Азбука” на чолі з Вас. Шульгіним (назва походила від того, що її члени були зашифровані під літерами алфавіту). Вона спеціалізувалася на збиранні інформації політичного характеру, наприклад, здобула текст секретної телеграми кайзера Вільгельма II командуванню німецькими військами в Україні, де він давав згоду на обрання П. Скоропадського гетьманом України. Копія документа була переправлена командуючому Добровольчої армії¹⁵.

Монархічні російські організації підтримували контакти із зовнішніми силами, що вороже ставилися до гетьманського режиму. Так, “Київський Національний Центр” (філія “Всеросійського Центру” у Москві, лідери — Ф. Федоров, проф. Новгородцев, Волков, Салазкін) збирав інформацію на користь Антанти, закликаючи її “звільнити край від українсько-більшовицької анархії”. “Рада державного об’єднання Росії” (сформувалася у Києві у жовтні 1918 р. на чолі з бароном В. Меллер-Закомельським) через свою агентуру в державному апараті гетьмана надсилала інформацію командуванню Добровольчої

¹³ Полонська-Василенко Н. Історія України. — У 2-х т. — К., 1992. — Т. 2. — С. 335.

¹⁴ Деникин А.И. Назв. праця. — С. 159.

¹⁵ Сідак В. Контррозвідка останнього гетьмана. — К.: Інститут історії України НАНУ, Інститут СБУ, 1994. — С. 80.

армії. У Києві постійно перебував таємний представник цієї армії генерал Ломновський. З ним входили в контакт російські монархічні осередки для передачі таємної інформації. Офіційно командування Добровольчої армії (командувач — А. Денікін, начальник штабу — І. Романовський) не входило в контакти з гетьманською державою. За словами А. Денікіна, діяльність Добровольчої армії через її агентуру зводилася до “вилучення” з України російських офіцерів, організації закупок зброї і боеприпасів, розвідки австро-німецьких військ й підготовки території України для наступу проти них. Головними засобами підготовки України як театру воєнних дій проти австро-німецького контингенту розглядалися партизанські акції в його тилу, виведення з ладу залізничних сполучень і засобів зв'язку шляхом диверсій та організації страйків¹⁶.

Соціальну базу білого руху в Україні складало російське офіцерство, яке у великій кількості проживало в містах України (у Києві — 40 тис., Херсоні — 15 тис., Сімферополі — 10 тис., Катеринославі — 8 тис., Житомирі — 5 тис. і т.д.). На основі офіцерства поступово створилася мережа збройних формувань для відкритого виступу проти існуючої влади. Так, у чотирнадцяти великих містах України законспіровано діяло чотири тисячі офіцерів колишньої російської армії, які готові були в будь-який момент збройно виступити за відновлення Російської імперії в дореволюційних межах. Вони проводили таємні засідання, на яких, за донесенням гетьманських спецслужб, обговорювалися проблеми повалення гетьмана, відродження монархії та імперії¹⁷. Наприклад, у Харкові діяла таємна офіцерська організація, яка фінансувалася шахтовласниками Донбасу, мала офіцерський батальйон (до 1000 активних бійців, 3 тис. гвинтівок, 20 кулеметів). Її філії існували й в інших містах Харківської та Полтавської губерній. Виступ планувався на момент початку бойових дій Добровольчої армії¹⁸.

¹⁶ Деникин А.И. Назв. праця. — С. 147.

¹⁷ ЦДАВО України. — Ф. 1216. — Оп. 1. — Спр. 70. — Арк. 16.

¹⁸ Сідак В. Назв. праця. — С. 79.

Австрійський дипломатичний радник князь Еміль Фірстенберг в середині жовтня 1918 р. звітував до Відня, що він довідався щодо планів монархічних російських організацій. Їх суть полягала в тому, щоб розпочати відродження царського режиму з Києва, майбутнім царем передбачалося проголосити великого князя Михайла Олександровича. Фірстенберг доповідав, що у Києві та його околицях сформовано біля 40 тис. російських старшин і солдатів, а на Дону — 60 тис., які об'єднані в одну таємну організацію. Вони повинні почати діяти в момент виведення австро-німецьких військ з України і саме тоді проголосити монархію¹⁹.

Національні партії, насамперед, єврейські та польські, своє ставлення до гетьманського перевороту формували відповідно до своїх власних національних інтересів та належності до певного політичного спектру. Загалом усі вони насторожено сприйняли нову владу, яка разом із скасуванням Центральної Ради припинила дію Закону про національно-персональну автономію та розпочала процес ліквідації міністерства національних меншин. Водночас офіційні документи гетьмана декларували толерантність до національних меншин країни. Його Грамота від 29 квітня 1918 р. закликала усіх громадян України “без різниці національності й віросповідання” допомогти йому у “загальнім великовідповідальнім ділі”²⁰.

Руйнація деяких демократичних інститутів доби Центральної Ради викликала негативну реакцію з боку єврейських політичних партій. Так I Всеукраїнська конференція Єврейської соціал-демократичної робітничої партії Поалей Ціон, яка відбулася 5–11 травня, так оцінила гетьманський переворот: “Переворот має своєю метою ліквідацію демократичного ладу та відновлення буржуазно-поміщицької монархії”. В ухваленій конференцією резолюції заклиалося до “об'єднання усіх революційних сил та розвитку широкої агітації і кампанії протестів на

¹⁹ Нагаєвський І. Українська державність в двадцятому столітті. — С. 159.

²⁰ Грамота до всього Українського Народу // Історія України: Хрестоматія: У 2-х ч. — К.: ІЗМН, 1996. — Ч. 2. — С. 65.

захист усіх завоювань революції, використовуючи при цьому усі громадські та державні установи демократичного характеру”²¹.

Виконком Сіоністської організації України видав циркулярний лист, в якому зазначалося: “Падіння Ради та Українського Уряду ми вважаємо великим ударом не тільки по завоюваннях революції, а й по наших громадських та національних правах ... те, що відбулося, не є революцією ліберально-буржуазних елементів, а являє собою феодальну контрреволюцію з монархічними тенденціями. У Грамоті Гетьмана немає ні слова про національні права, а кола, що його підтримують, відомі своїм антисемітизмом. Ми повністю залишаємося на боці Ради з цілком зрозумілих міркувань”²². У травні 1918 р. цей лист поширювався серед єврейських організацій країни. Єврейські общини надсилали протести у зв’язку із припиненням дії Закону про національно-персональну автономію.

Засуджуючи переворот, сіоністи намагалися згуртувати свої сили. В травні 1918 р. в Одесі пройшла сіоністська конференція, рішення якої містило доручення Катеринославському комітету підготувати всеукраїнські сіоністські збори, які мали відбутися у Києві. Збори повинні були дати сіоністську оцінку політичній ситуації, общинній та культурній роботі, вирішити проблеми організації і тактики діяльності²³. Але незважаючи на спільну негативну оцінку гетьманського перевороту, ідейної єдності в єврейському русі не спостерігалось, надалі посилювалося протистояння сіоністів із соціалістами.

Не відзначався єдністю й польський національний рух. Польський Демократичний Центральний Комітет (Польська Демократична Централь), у якому переважали польські соціал-демократи та соціалісти сприйняла негативно гетьманський переворот. Водночас Польський Виконавчий Комітет (ПВК), який представляв здебільшого інтереси заможних верств поля-

²¹ ЦДАГО України. — Ф. 41. — Оп. 1. — Спр. 86. — Арк. 3-3зв.

²² Найман О.Я. Єврейські партії та об’єднання України (1917-1925). — К.: ПІЕНД, 1998. — С. 76.

²³ Там само.

ків і великих землевласників, підтримав уряд П. Скоропадського. Представники цих партій займали адміністративні посади на місцях, ініціювали й підтримували заходи влади, спрямовані на боротьбу проти селянських виступів і повстань. Особливо у цьому відношенні відзначалися представники Польської земельної ради.

Підводячи підсумок, слід констатувати, що головною причиною переважно негативного ставлення загальноросійській партій до Гетьманату було принципове невизнання української державності. Водночас, кадети, з огляду на вищезазначені обставини, змушені були погодитися на участь своїх представників в урядовій роботі. Ліві ж партії, не сприймали нового політичного режиму, насамперед, із ідеологічних позицій. Саме ідеологічні настанови лежали й в основі визначення позиції національних партій.